رمضان

ރޯދައިގެ

ނުކުތް

ތަރުޖަމާ: أبو عبد الله عبد الرحيم المدني

بسم الله الرحمن الرحيم

މުޤައްދިމާ

الحمدلله رب العالمين. الصلاة والسلام على أشرف الأنبياء نبينا محمد و آله وصحبه ومن سار على نهجه إلى يوم الدين. أما بعد:

ނޫދަވަސް އަހުމުގެ ކުރިން ކައުމުގެ ޚާރިޖީތަކާއި ރާފިޟީތަކާއި އަދި މުޢްތަޒިލާ ޝީޢަތުން މިދަނޑި މާނުމުގެ ނަމުގައި ބަސްވުމުންނެވެ. އަދި މިކަލަކީ ބޭރުގެއަތަކުން ހުރި ކުރެހުންތަކަށް ކަލަކުން މިކަން މިވަނީ، ވަރަށްގިނަ މީސްމީޙުންނަކީ ހައްޤުގެވެ. ނަމަވެސް މިއީ އިސްލާމްދީން މަސްހަބާ އިސްލާމްދީނުގެ މާތްރިވެތި ވެރިކަމާ އަޚްލާޤީ އަދި ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތާއި ފުރުއަރާކަމުގެވެ. އެހެންކަމުން މިކަމުގެ ޙުކުމް ބަޔާންކޮށްދިނުމަށް މިފޮތް ކޮށް ތިރީސް ޖަމާޢަތުގެ ބޭނުން ޖެހިގެންދާ ކަމަށްބަލައި: އިސްލާމްދީނުގެ ބޭރުވި އިޚްލާޞްތެރިންނާއި އަދި މިޖަމާޢަތުގެ ފުލުވާދުއްވާ ބައެއް ފަރާތްތަކުގެ ފުލުވާތައް ހުށަހަޅާލީމެވެ. ދުއާކުރަނީ މިކަމުގެ ޖަޒާއީން މިކަމުގެ ނުބައިކަން އެނގި މިކަމުން އެއްކިބާވެ ހުރުމަކަށް ދިރުމާ ބައެއްކަމުގައި އަޅުގަނޑުމެން ލެއްވުމެވެ.

އެގޮތުން މި ބަހުރުގައި ހިމެނޭ ބައިތައް:

١. ބަހުގެ ގޮތުންނާއި އާދަކާދައިގެ ގޮތުން މާނައުމުގެ މާނަ.

٢. މިކަމާއި ގުޅޭގޮތުން އިބްނު ޢަރަބީ ރަޙިމަހުﷲގެ ބަސްފުޅު.

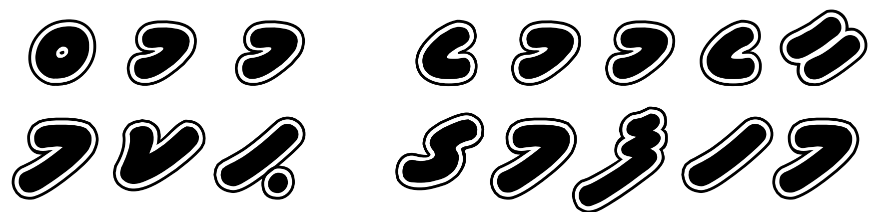
٣. ޤަތަރުގެ އިސްލާމިކް މިނިސްޓްރީގެ ވެބްސައިޓް އިސްލާމްވެބްގެ ފަތުވާ.

٤. ބިދުޢަ ދެނެގަނެވޭ ގަވާއިދުތައް.

٥. ހުއްދަކުރާ ބަޔައްމީހުންގެ ޝަރުޢީ ހަމަތަކާއި އަ ޝަރުޢީ ހަމަތަކުން ބަޔައް.

٦. ޚުލާޞާ ނިންމުން.

أبو عبد الله عبد الرحيم المدني

ހ. ބަހުގެ ގޮތުންނާއި އާދަކާދައިގެ ގޮތުން މާހައުލުގެ މާނަ

ދިވެހިބަހުގައި މާނަޔުން:

މާގެ މާނައަކީ މައި ނުވަތަ ބޮޑުވެގެންވުމެވެ. އެމާނައިގައި ހިނގަނީ ބޮޑުކޮށް ތިބޭކުދިންނަށް މާކުދިން ނުވަތަ ފަރަކޮށް ތިބޭކުދިންނަށް މާކުދިން ކިޔައުގެއެވެ.

ހުރުމަކީ އަސްލުގައިގައި ކާއްޗަކަށް ޖެހޭނެ ފުރަތަމަ ކުރިކުރާ ކުރިކުރުމެވެ. މި ކާއުމަށް ނުސިފާކޮށް ބުނާ ބަހެކެވެ. މާހުން މިބަހުގެ އިސްމާލީ މާނައަކީ ބޮޑުކާއުން ނުވަތަ ބޮޑުކާމުމެވެ.

ޤަވާއިދީ ނުވަތަ އިނގިރޭސި މާނަ:

މި މާނަ ވަނީ ދިވެހި ބަސްފޮތުގައި އަސްނަނިވި ފަދައިން ބަޔާންކޮށްދީފައެވެ.

" މާހައުލު: ރަށަކަށް ކުރިމަތިވާގޮތް އެމަސްދަރުގެ ކުރިން އެވަހުގެ ފުރަތަމަ ދުވަހާއި ގެންދަވަރުގައި ޒަމާނެއް ހަދައިގެން މާހުލުގެ ނަމުގައި ކާ ކުރުން. (އިހުޒާނުގައި މިކަންކޮށް އުޅޭ ޝައުބާންމަހު 29 ވަނަދުވަހުއެވެ.)"

މިހާ މާހަލައި އުޅޭ ހޮއްޕަދުވަހެއްވެސް މިކަމުގައި އެބަލައެވެ. އެއީ ޝައުބާން މަހުގެ 29 ވަނަ ދުވަހު ނުވަތަ ހަނދުބަލާ ދުވަހެވެ. އެދަންފަހު މިޒާތުގައި މިކަންކޮށް އުޅޭ ރަދަކައިރިވުމުން އެކިދުވަސްތަކުގައެވެ. އެދާއުކުގައިވެސް މިކަން ގުޅޭގޮތުން ވަރަށް ރަދަމަދުގެ ރަގަޅުކުރުމައެވެ. މާނައަކީ މިކަން ގުޅޭގޮތުން ގުޅުވިފައިވާ އަދާކުރާ އަދުކަމަކާއެވެ.

ސ. މިކަމާއި ގުޅޭގޮތުން އިބްނު ރަޖަބު ރަޙިމަހުﷲގެ ބަސްފުޅު.

އިމާމު އިބްނު ޤައްޔިމު އަލްޖައުޒިއްޔާ ރަޙިމަހުﷲގެ އިސްތާޛުވަރު އިމާމު އަދި ބަޠަލް އިލްމުވެރިޔާ އިބްނު ރަޖަބު ރަޙިމަހުﷲ އެބަ މޫސުންތަކުގެ ހުރިހާކަންތައްތަކާ ގުޅޭ މައްސަލަތައް ޖަމާކުރައްވާފައިވާ ފޮތްކަމުގައިވާ ލަޠާއިފުލް މަޢާރިފުގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ.

(ولربما ظن بعض الجهال أن الفطر قبل رمضان يراد به اغتنام الأكل لتأخذ النفوس حظها من الشهوات قبل أن تمنع من ذلك بالصيام ولهذا يقولون هي أيام توديع للأكل ...وذكر أن أصل ذلك متلقى من النصارى فإنهم يفعلونه عند قرب صيامهم وهذا كله خطأ وجهل ممن ظنه)

لطائف المعارف: 1/ 145

މާނައީ: "އަދި ބައެއް ޖާހިލުން ބައެއް ޚިޔާލުން ރޯދަމަސް ކުރިން ކެއުމަށް ބޭނުމަކީ ކެއުން ޣަނީމާކޮށްލުން (ވަރަށް ބިރުވެރިން ކާލުން ނުވަތަ މާގިނައިން) ކަމަށް ހިފައިލުމެވެ. އަދި އޭގެ މުޤައްދިމާ ރޯދަހިފާ ސަލާމުގެ (ކެއުމުގެ) ޝަރުޢީ ޚިޔާރުގަތުމަކަށެވެ. އެއީ ރޯދައިން އެކަން މަނާވުމުގެ ކުރިންނެވެ. އެހެންކަމުން އެބައިމީހުން ބުނެއެވެ. މިދުވަސްތަކަކީ އަލްވަދާޢުކިޔާ ދުވަސްތަކެވެ.... އަދި ޒިކުރުވެގެންވެއެވެ. އޭގެ އަސްލު ނަޞާރާއިންނެވެ. ނަޞާރާއިން ލިބިއިރުން ނަގާއެވެ. އެބައިމީހުން އެބައިމީހުންގެ ރޯދަ ކައިރިވުމުން ކަންކުރެއެވެ. އަދި މިހުރިހާކަން އެމީހުންގެ ލިބިއިންގާ ގޯހެކެވެ. އަދި ޖާހިލުކަމެކެވެ ".

ސ. ޤަބުރުގެ އިސްލާމިކް މިނިސްޓްރީގެ ފަތުވާ އިސްލާމް ފަތުވާ ކޮމިޓީ.

ސުވާލު:

ރަމަޟާން މަސް އަންނަނީ ފާހަގަކުރުން އަހަރެމެންނަށް ހުއްދަވާނެހެއްޔެވެ؟ މިބުނީ ކުއްލިމަލާއި ބޭއިމަން މީހުންނަން ދަރުވަތު ދިނުމަށް (ޕާރޓީއެއް) ބާއްވުމެވެ. އެއީ އެނގިގެންވާ ގޮތުގައި އެކަމަށް ހަރާމްކަންކަން އެކުލެވޭ ނެތެވެ. ހަމައެކަނި ކުއްލާއި ބާއްވުމެވެ. އަދި އެކަން ނުލިބުމަށް ކުރާ ދަރިކޮޅު އާދަތަކުންތޯ؟

ޖަވާބު:

ރަމަޟާން މަސް އަންނަނީ ފާހަގަކުރުން އާދައެއްގެ ގޮތުންނާއި އަދި މަޝްރޫޢު ގޮތުގައިވެސް ސަލަފުއް ޞާލިޙުން ކުރާކަމަށް އެނގިގެންވެއެއްނުވެއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަގެ ޙަދީޘެއް އަދި އެކަމާގުޅޭ ރިވާޔަތްވެގެންވާ ޞަޙާބީންގެ ފަރާތުންވެސް ސާބިތުވެގެންނުވެއެވެ. އަދި އާދޭ ޤަރުނު އަދި ސަލަފުއްޞާލިޙުންގެ ފަރާތުންވެސް ޝިޢާރަކަށް އަންނަން ދަރުވަތު ހަދިޔާ ކުރުމާއި އަދި އެނޫން ކަންކަން ކުރާ ކަމަށް ސާބިތުވެގެންނުވެއެވެ. އަދި އެހެންކަމުން މިކަން ފާހަގަކުރުމަކީ ބިދުޢަތެއް ކަމުގައި ފަތުވާ ނަމްބަރު 631 ގައިވާ ބިދުޢައިގެ ޤަވާޢިދުތަކުގެ ތެރެއަށްވެއެވެ.

އަދި މިކަން ކުރުމަށް ފަރުވާ މިކަން ކުރުމުން ފާހަގަކުރާ ކަންކަމެވެ. އަދި ހެދިގެން ޚާއްޞަކޮށް ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަގެ ހިދާޔަތަށް ތަބާވުމުންނެވެ. އަދި ނުބައިކަންކަން އަދި ހެދިގެން ނުބައިކަމެއް ވަކި ދީނުގައި ބިދުޢަ އުފެއްދުމުންނެވެ. ހަމަކަނޑައެޅުން ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ ރަސޫލުކަލޭގެފާނުގެ ހިދާޔަތަށް ތަބާވެވޭނެއެވެ.

(مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ فَهُوَ رَدٌّ) متفق عليه (رواه البخاري ومسلم)

މާނައީ: "މިދީނުގައި އެދީނުގައި ނުހިމެނޭ އާ ކަމެއް ގެނެސްފިނަމަ އެކަމެއް ވަނީ ރައްދުވެގެންނެވެ."

އަދި އެއާއެކު އަދި ހަމަކަށަވަރުން މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް މުޙާސަބާވެގެންވަނީ ހެޔޮކަމުގެ މަގުތަކުގައި ހޫދަކުރުމެވެ. ޝާއްބަސްކޮށް ރޮދަވަރުގައެވެ. އެއީ ރޮދަވެރިން ރޮދަވިއްލުން ދިނުމާއި އަދި ބޭނުން ޖެހިފައިވާ މިހުންނަން ބޭރަށްތޮކުރުމާއި އަދި ދިމަވިކަމާއި ހެއްޔެރިކަންދިނުން ފަދަ ސިފަތަކުން ތިރާއްތެރިވުމެވެ. އެއީ ރަސޫލުالله ސައްލަالله ޢަލައިހި ވަސައްލަމަގެ ނަޞޭޙަތަށް ތަބާވުމުގެ ގޮތުންނެވެ... والله أعلم"

އިސްލާމްވެބްގެ ފަތުވާ ނިމުނީ.

އިސްލާމްވެބްގެ ފަތުވާ ލިންކު: https://www.islamweb.net/ar/fatwa/68066/

ރ. ބިދުޢަ ދެނެގަންނަ ޤަވާޢިދުތައް.

ތިރީގައި މިވަނީ ކުރުކޮށް ބިދުޢަ ދެނެގަތުމަށް އިލްމުވެރިން ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ މައިގަނޑު އުސޫލުތަކެވެ.

1. އަޅުކަމުގައި ހައްދު ފަހަނަ އެޅުން ނުވަތަ އަޅުކަމުގައި އައިސްފައިވާ މިންވަރަށްވުރެ ކަމެއް އިތުރުކުރުމެވެ. ބިދުޢައަކީ ﷲ ކަނޑައެޅި މިންވަރަށްވުރެ އަޅުކަމުގައި ނުވަތަ އެއާގުޅުވައިގެން އިތުރުކުރުމެވެ.
2. އެކަން އެއީ އެކުރާ ކަމެއްގެ އަސްލުގައި ނުވަތަ އެކަމެއް ކުރެވޭ ސިފަގައި ބިދުޢައަކަށް ވެދާނެއެވެ. މިސާލަކަށް އަސްލުގައި ދީނުގައި އީދު މީލާދު ފާހަގަ ކުރުން ނެތުމެވެ. އެކަންވާނީ ބިދުޢައަކަށެވެ.

އެކަންކުރާ ސިފަގައި ބިދުޢައަކަށް ވާނީ ޝަރުޢުގައި އޮތް އަސްލުކަންތައް އޮވެފައި ޝަރުޢުގައި ނުކުރާ ސިފައަކަށް އެކަންކުރުމެވެ. މިސާލަކަށް ޛިކުރުކުރުމަކީ އަސްލު އަޅުކަމެކެވެ. އެކަމަކު ޖަމާޢަތް ހަދައިގެން ޛިކުރުކުރުން އެއީ ބިދުޢައެކެވެ. އެއީ އަސްލުގައި އައިސްފައިނުވާ ސިފައަކުން ވާތީއެވެ. ސަބަބަކީ އަޅުކަމަކީ ތަވްޤީފުގެ މައްޗަށް ބިނާވާކަމެކެވެ.

3. ބިދުޢަ ކުރެވޭ ކަމަކަށްވެސް ވެދާނެއެވެ. ނުވަތަ ދޫކޮށްލެވޭ ކަމަކަށްވެސް ވެދާނެއެވެ. ކުރެވޭ ކަމެއްގެ މިސާލަކީ އީދުމީލާދު ފާހަގަކުރުމެވެ. ދޫކޮށްލުމާ ބިދުޢައަކަށް ވާ ކަމެއްގެ މިސާލަކީ މަސްނޫނުކަމާ ބުނުމެވެ.
4. އެކަމެއް ކުރުން މަނާކުރާ ކަންތައްތައް ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަގެ ޒަމާނުގައި މަނާވާން ފަދަ ކަމެއް ނެތްއިރުވެސް ނުކުރެއްވިކަމެވެ.

މިސާލަކަށް މުސްޙަފު ޖަމާޢަތުން ވަކިއަށް ދުޢާކުރުމާއި މިކަންކަމުގެ ސަބަބުން ނުކުރެވި އޮތްވައި ފަހުން ކުރުން އެއީ ބިދުޢައަކަށް

ނުވާނެއެވެ. ސަބަބަކީ މަނާކުރާ ސަބަބެއް އޮތީމައެވެ. ހަމައެއާއެކު ތަރާވީސް ނަމާދު ނަބިއްޔާ ކުރެއްވުމަށްފަހު ހުއްޓާލެއްވީ މަނާކުރާ ސަބަބެއް އޮވެގެންނެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެސަބަބު ދިޔުމުން ޢުމަރު ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު އެކަމުގެ އަސްލު އާއްމުން ކުރެއްވީއެވެ. އެކަން ބިދުޢައަކަށް ނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ޢީދު މީލާދު ފާހަގަކުރުން އެދުވަސްވަރު މަނާކުރާކަމެއްނެތެވެ. އެއާއެކު ނަބިއްޔާ އަދި ޞަޙާބީން ނުކުރެއްވުމުން އަދި އޭގެ ފަހުން އެކަން ބިދުޢައަކަށްވާނެއެވެ.

އެހެންކަމުން ދެނެގަންނަން ޖެހޭ ހިސާބުކަން ކުރުމަކީ ހުއްދަކަމެކެވެ. އެކަމަކު ޢީދު މީލާދުގައި ކެއުން އެއީ އެކަން ފާހަގަކުރުމަށް ހުއްދަކަމެއްނޫނެވެ. ސަބަބަކީ ބިދުޢައަކީ ގުޅުވައިގެން ކުރާ ހުއްދަކަމެއް ހުއްދަނުވަނީއެވެ. ހަމައެކަމަކަށް ތަކުރާރީ އަޅުކަމުކަމެވެ. އެއާ ގުޅައިގެން ކުރާ ކަމުގައި އެހެން އެކަމުގެ ސަބަބު މަނާކުރާނެ ކަމެއްނެތި ސުންނަތުންނާއި އަދި ސަލަފުންގެ ކިބައިން ސާބިތުނުވުމުން އެކަންވެސް ބިދުޢައިގެ ތެރެއަށް ވަދެގެން ދާނެކަމަށް މަތީގައިވާ ގޮތުގެ މަތިން ޖެހޭގޮތުގައިވެއެވެ. والله أعلم.

ބ. ހުއްދަތުކުރާ ބައެއްމީހުންގެ ޝުބުހަތަކާއި އެ ޝުބުހަތަކަށް ބަދެއް.

ހ. ބައެއްމީހުން ބުނެއެވެ. އަހުރެމެ ރަމަޟާން ކުރީ ބިދުޢައަކަށް މިކަންބާރީ ރަހިކަށް ހެއްދުވީ؟ އެބައިމީހުން އަހަރެމެން ކުރީގެ ކުރަމުންދިޔަކަމެވެ.

ޖަވާބު: އަހުރެމެންނަށް ރަމަޟާނުގެ ރޯދަ ﷲ ތަޢާލާ ފަރުޟުކުރައްވައިފިއެވެ. ކުރީގެ އުއްމަތްތަކަށް ތަޢާލާ ފަރުޟުކުރެއްވިކަމަށް ޤުރުއާނުގައި ޝަރުޢީ ނައްސުން އަހުރެމެންނަށް އެނގެއެވެ. ﷲ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ.

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) سورة البقرة: 183

މާނައީ: " އޭ އީމާން ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުންގެ މައްޗަށް ފަރުޟުކުރެއްވި ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށްވެސް ﷲ ފަރުޟު ކުރެއްވިއެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ތަޤުވާ ވެރި ވުމަށްޓަކައެވެ."

ތަފްސީރު އިބްނު ކަޘީރުގައި މިއާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި އިބްނު ޢައްބާސް ވިދާޅުވިކަމަށް ނަޤުލުކުރެވިފައެވެ. (كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ) (މާނައީ: ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން މައްޗަށް ލިޔުއްވުނު ފަދައިންނެވެ.) އެބަހީ އަހުލުކިތާބީންނެވެ. "

އަދި އައްޝަޢުބީ އައްސުއްދީ އަދި ޢަޠާގެ ރިވާއިންވެސް އެފަދައިން ރިވާވެފައިވެއެވެ.

ސ. "މާހެފުމުގެ ގޮތުން ކެއުމަށް އާދަވެސްކަމެވެ. އާދަކާދަ ހުއްދަވާނެއެވެ. ކައިބޯއި ހަދާށެވެ."

ޖަވާބު: އާދަކާދައިގެ އަސްލަކީ ހުއްދަވުމެވެ. އެކަމަކު ހުއްދަ ނޫން ގޮތްގަޑިއެއް ކައިބޯއި ހެދުން ނުވާނެ ހުއްދަނޫން ގޮތްތަކަށް ކައިބޯއި ހެދުން ހުއްދަނުވާނެއެވެ. މިސާލަކަށް

އީދު މީލާދު ފަދަ ދުވަސްތަކަށް ކައިބޯއި ހެދުން، އުފަންދުވަސް ފަދަ ދުވަސްތަކަށް ކައިބޯއި ހެދުން ހުއްދަނުވާނެއެވެ. އެކަން ވަންނާނީ އެނުބައިކަމުގެ ތެރެއަށެވެ. އަދި ނުބައިކަންކަން ކުރަން އެހީވުމުގެ ގޮތުން ކާތަކެތި ދިނުންވެސް ހުއްދަނުވާނެއެވެ.

الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ.

(وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ، وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ، وَاتَّقُوا اللَّهَ) سورة المائدة: 2

މާނައީ: " އަދި ހެޔޮކަންތަކާއި ތަޤުވާވެރިކަމުގެ ކަންތަކުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީވެ، ވާދަވެރިވާށެވެ. އަދި ފާފަވެރިވުމާއި ޢަދާވާތުގައި ތިޔަބައިމީހުން، ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީ ނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. "

ސ. އަދި ބައެއްމީހުން ބުނެއެވެ. "މީހަކަށްނަހަނު ފެންނަ ރަނގަޅެވެ. އަހަރެން ދެކޭނީ މިހެންނެވެ. މިކަން ހުއްދަވާނެކަމަށް ފެނެއެވެ."

ޖ. އަޖާއެވެ. ސުންނަތާއި މުޚާލަފުވާ ބިދުޢަތުގެ އިލްމުވެރިންގެ ބަސްތަކާއި އަދި ޤުރުއާނާއި މިކަމުގައި ވާޟިޙު ދަލީލުގެ ބަހުން ނުވަތަ ދަލީލް ބާރުވާނޭއެވެ.
الله ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ.

(وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ، إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَـٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا) سورة الإسراء: 36

މާނައީ: " އަދި ތިބާއަށް ޢިލްމެއް ނުވާކަމަކަށް، ތިބާ ތަބާ ނުވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އިވުމާއި، ފެނުމާއި، ހިތާއި، މިއިން ކޮންމެ ކަމަކީ، އެއާމެދު ސުވާލު ކުރެއްވޭނެ ކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ."

މިއާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި ޤަތާދާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ތިބާއަށް ގެންނަނީ މިހެންނޭ ނުވަތަ ތިބާއަކަން (މިގޭތެއް) ނުގެނެސްދޭ ނުވަތަ މިމަންނައަން އިވުނީ މިހެންނޭ ނުވަތަ މިމަންނައަން (ތިއައް) ނިވާދޭ ނުވަތަ މިމަންނައަން އަނގުނީ (މިހެންނޭ) ނުވަތަ (މިއައް) މިމަންނައަން ނޫނިދޭ ނުބޫނުވެ. ގެއް ހަމަކަރަވަރުން الله އިއްޔާ ކަމަކާއި މުދު ތިބާއާ ސޫވާލުކުރެއްވޫނެވެ." މަސްދަރު: ތަފްސީރު އަބްދުއްރައްޒާޤު: 1565.

ލ. ޒުވާބާ ނިސްބަތުން

އެހެންކަމުން ވާހަފުމަކީ އަންނަނިވި ގޮތަށް ކަންތައްތަކެއްކަން އަހަރެމެންނަށް އެނގިއްޖެއެވެ.

ހ. އެއީ ނަޞާރާއިންނާއި ޔަހޫދުންނަކަމެވެ.

ށ. އެއީ މުއުމިނުންގެ ނަބިއްޔާ އަދި ޞަޙާބުން ކުރެއްވި ކަމެއްނޫނެވެ.

ނ. އަދި އިސްލާމްދީން އެއީ ގާއިމުކުރުމުގެ އަމަލެއްކަމާއި އަދި ބިދުއަތުގެ ތެރެއިން ފުރިހަ ކަމެއްކަމުގައި ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައިވެއެވެ.

ރ. ތަޤުލީދުކުރުމަކީ ނަޞާރާއިންނާއި ޔަހޫދުންނަކީ މުއުމިނުންގެ މައްޗަށް ނަބިއްޔާ އިންޒާރުދެއްވާފައިވާ ކަމެކެވެ.

ނަބިއްޔާ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

"لَتَتْبَعُنّ سَنَنَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ شِبْرًا شِبْرًا وَذِرَاعًا بِذِرَاعٍ، حَتّى لَوْ دَخَلُوا جُحْرَ ضَبٍّ تَبِعْتُمُوهُمْ ". قُلْنَا يَا رَسُولَ اللّهِ الْيَهُودُ وَالنّصَارَى قَالَ " فَمَنْ ". متفق عليه. (رواه البخاري و مسلم)

ރަސޫލުﷲ ޞައްލަﷲ ޢަލައިހި ވަސައްލަމަ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުންގެ ގޮތްތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ހަރަފުން ހަރަފަށް ތަބާވާނެއެވެ. އެއަށްވުރެ ދުރުދުރުން ތަބާވާނެއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން ހަރަކާތް އެއް ބޮޑުއެއްކަކަމުވާ ހަޅުބުޅާގެ ބަރަނު ވަންކަމުގައިވިޔަސް އެބައިމީހުންގެ ފަހަތުން ގޮސްވަންނާނެއެވެ. ދެން މިވަންބުކަމުން (ޞަޙާބީ ބުކަމުން) ދަންނަވިމެވެ. އޭ ރަސޫލުﷲއެވެ. އެއީ ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންތޯއެވެ؟ ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. "ދެން ކާކުބައެއްހެއްޔެވެ؟"

އެހެންކަމުން މިމިންވަރުން الله މިކަން ސާފުވާންކަމުގެ އުއްމީދުގައި މިބަޙުޘް ނިންމާލަމެވެ. ވީމާ الله ގާތްކުރައްވި ރޯދަ ހިފުމުގެ އަޖުރުތަކުގެ މައްސަލާއި ނުބައި ޢަމަލެއްކޮށްގެން ބައްދަލުކުރާ ބައެއްކަމުގައި ނުވެ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކާއި އެކު ބައްދަލުކުރާ ބައެއްކަމުގައި ޚައްވައި އަޅުގަނޑުމެންގެ ކަންކަން އިސްލާހުކުރައްވައި ފާފަ ފުއްސަވާ ބައެއްކަމުގައި ޚައްވައި الله ގެ ރުއްސެވުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެއްވާށިއެވެ.

والله أعلم ولا حول ولا قوة إلا بالله.

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وآله و صحبه أجمعين. آمين.

والحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات.

16 شعبان 1440 هـ.

20 އެޕްރީލް 2019م.

